

Кульчицька Д.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к. ю. н.,
доцент, доцент кафедри
цивільного права і процесу ЗУНУ
Зайцева-Калаур І. В.

КОНЦЕПЦІЯ ГРОМАДЯНСТВА ЄС

Громадянином Європейського Союзу є будь-яка особа, що володіє громадянством якої-небудь з держав-учасниць ЄС. Разом з тим громадянство Європейського Союзу не підміняє собою національного громадянства, а є додатковим (субсидіарним) до нього. Виходячи з вище зазначеного, метою нашого дослідження є визначення основного «глибинного» сенсу громадянства Європейського Союзу, а також осмислення того, що стало рушійною силою у запровадженні такого інституту та які цілі були в нього закладені.

Як громадянства не існує без держави, так і держава не існує без громадянства. «Громадянство - поняття, нерозривно пов'язане з державністю», - наголошується практично у всій літературі, присвяченій проблемам громадянства [1, с. 42]. Не дивлячись на різноманітність підходів до визначення та розуміння сутності держави, в доктрині склався погляд на неї як на суспільне явище, в основі якого лежать три обов'язкових елементи - територія, населення і публічна влада. У зв'язку з цим, відзначимо, що сам термін «громадянство» в контексті ЄС є досить умовним, оскільки Європейський Союз не може розглядатися як держава.

Не вдаючись в аналіз правової природи Європейського Союзу, відзначимо лише, що, по-перше, Євросоюз не має власної території, крім умовно визначеної в установчих договорах просторової сфери дії його норм права в межах територій держав-членів (ст. 52 Договору про Європейський Союз (ДЄС), ст. 355 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС)). Він не може змінювати публічно-правовий статус територій держав-членів, визначати їх межі і т.д [2].

По-друге, Європейський Союз не має власного населення і, що дуже показово, власного громадянства. Так, відповідно до ст. 9 ДЄС «громадянство Союзу доповнює собою національне громадянство і не підміняє його». Воно не має самостійного правового характеру поза зв'язком з державами-членами. Установчі договори визначають тільки специфіку дії його норм по колу осіб, тобто по відношенню до населення держав-членів.

По-третє, ЄС в даний час не має власної, незалежної від держав-членів публічної влади. Джерелом влади в ЄС не є народи, а уряди держав-членів, які на свій розсуд делегують інститутам Союзу право здійснення певних суверенних прав і повноважень, які необхідні йому

для вирішення завдань і в яких зацікавлені країни-учасниці, а тому Союз не має інших повноважень, крім визначених його установчими договорами. Європейський Союз є похідним від держав-членів суб'єктом права, які, спільно висловлюючи свою суверенну волю, можуть розширити або звужити його компетенцію або взагалі припинити його існування (згідно зі ст. 48 ДЄС).

В юридичній літературі висловлювалася критика терміна «громадянство Європейського Союзу» [3, с. 78]. Незважаючи на висловлені зауваження, однак поняття «громадянство ЄС» офіційно закріплено в його нормативних актах, а історія становлення інституту громадянства ЄС показує, що воно має не тільки суто юридичний сенс, але і яскраво виражену політичну та ідеологічну складову.

Так, необхідно відмітити, що «творці» Маастрихтського договору при розробці концепції громадянства Європейського Союзу більшою мірою керувалися не відомими і загальноновизнаними правовими конструкціями, а власними переконаннями і уявленнями про те, що запровадження єдиного загальноєвропейського громадянства надасть нового імпульсу інтеграційним процесам на континенті, стане активною рушійною силою в рамках «оновленої» Європи, забезпечить гарантії реального захисту прав і свобод людини. У зв'язку з цим впровадження громадянства Європейського Союзу дійсно можна розглядати як крок, що мав на час його вчинення швидше політичне, ніж правове значення.

На думку фахівців, справжнє значення положень Маастрихтського договору про громадянство Європейського Союзу полягає сьогодні не в їх безпосередньому змісті, а, перш за все, в тому, що вони змогли позначити перспективу на майбутнє. У зв'язку з цим, той очевидний потенціал, який закладений в єдиному загальноєвропейському громадянстві, не варто недооцінювати [3, с. 80].

Громадянство ЄС – оплот в першу чергу політичної влади. Якщо Союз претендує на статус «держави», федерації або конфедерації, то, відповідно, без громадян він існувати не може. Якщо є громадяни, то існує і політика, в якій прямо або побічно ці громадяни беруть участь [4, с. 17].

Сьогодні громадянство ЄС є правовим інститутом, який охоплює сукупність правових норм, що регулюють якісно однорідні суспільні відносини з придбання і припинення такого громадянства, а також визначають особливості дії прав, що впливають з цієї інституції. Інститут союзного громадянства регламентований нормами права ЄС, які виступають засобами уніфікації чи гармонізації правового регулювання статусу громадян на загальноєвропейському рівні і в межах держав-членів.

Найважливіші з них містяться в Договорі про Європейський Союз, Договорі про функціонування Європейського Союзу, Хартії Європейського Союзу про основні права, для реалізації яких прийнято цілу низку нормативних актів, що уточнюють і деталізують їх положення.

Зокрема, мова йде про: Регламенті Ради ЄС та Парламенту № 211/2011 від 16 лютого 2011 року про громадянську ініціативу; Директиву Ради ЄС № 93/109 / ЄС від 6 грудня 1993 року, що визначає принципи права участі в процедурі виборів Європейського парламенту для громадян Союзу, які проживають в державі-члені, яка не є державою їх громадянства; Директиви Ради ЄС № 94/80 / ЄС від 19 грудня 1994 р. що визначає принципи права участі в муніципальних виборах громадян Союзу, які проживають в державі-члені, що не є державою їх громадянства; Директиви Ради № 2015/637 від 20 квітня 2015 року про заходи щодо координації та співпраці з надання консульського захисту громадянам Союзу, держави-члени яких не представлені в третій країні; Директиви № 2004/38 / ЄС від 29 квітня 2004 р Європейського парламенту і Ради про право громадян Союзу і членів їх сімей вільно пересуватися і проживати в межах територій держав-членів і ін. [5, с. 215-216].

Отже, на підставі вищевикладеного можна сформулювати деякі висновки щодо концепції громадянства ЄС, які полягають в наступному: громадянство ЄС носить інституційний характер, процедура придбання і втрати статусу громадянина ЄС різна для громадян різних держав-членів і визначається їх національним законодавством, і най основне, неможливо бути громадянином ЄС, не будучи громадянином держави-члена ЄС.

Тобто, набуття громадянства ЄС не перешкоджає особі реалізовувати в повному обсязі всі права і свободи, надані йому як громадянину конкретної держави-члена, і разом з тим гарантує йому отримання комплексу нових, додаткових прав і свобод.

Список використаних джерел

1. Аксенов А.Б. Современные тенденции в международно - правовом регулировании вопросов гражданства в связи с правопреемством государств. М.: РАП, 2011. 179 с.
2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями: Міжнародний документ від 07.02.1992, 25.03.1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 18.03.2021).
3. Беляев М.А. Взаимное признание как условие легитимности права и фактор социокультурной интеграции. *Правовая культура*. 2015. № 4. С. 75 - 82.
4. Шайхутдинова Г.Р. Гражданство Европейского Союза: учеб.-метод. пособие. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2017. 40 с.
5. Границы прав и свобод личности с точки зрения либертарно - правовой теории (к 80 - летию академика РАН В.С. Нерсисянца): Сборник трудов международной научной конференции (1–2 июня 2018 г.) / редколл.: Денисенко В.В., Беляев М.А. Воронеж: НАУКА - ЮНИПРЕСС, 2018. 426с.